

TÜRKİYE MİMARLIĞINDA GELECEĞE BAKIŞ

LOOKING THE FUTURE IN TURKISH ARCHITECTURE

Gelecek 50 yıllık bir süre içinde, Türkiye'de mimarlığının gelişme çizgisi nasıl olabilir?

In the coming 50 years how can the development of architecture in Turkey be?

Enis Kortan

Gelecek 50 yıllık bir süre içinde, Türkiye'de mimarlığının gelişme çizgisi nasıl olabilir? Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan gelişmeyi kısa ve öz olarak inceleyelim:

1923-1927 yılları arasında; Sanayi-i Nefise Mektebi Ali'si GSA'da 2 tarz mimari öğretişi vardı: Osmanlı ve Rönesans.

İlk formel mimarlık tahsilini Paris'te yapmış olan Vedat Bey, Osmanlı üslubunu; Guiliano Mongeri ise Rönesans üslubunu öğretiyorlardı. Bu yıllarda Batı'daki Modern Mimarlık henüz Türkiye'ye ulaşmamıştır.

Bu dönemdeki Neo-Klasik Osmanlı mimarlığından birkaç örnek; Ankara Palas Oteli, Vedat Tek, 1926; Gazi Eğitim Enstitüsü, Mimar Kemalettin, 1926; Etnografya Müzesi, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1925. Bu dönem I. Milli Mimarlık dönemi olarak adlandırılır.

1927-1932 yılları arasında: Her konuda devrimci olan Atatürk, NeoOsmanlı'nın genç ve modern Türkiye için geçerli olamayacağını anlamış ve batıdan yabancı mimarları ülkemize davet etmişti.

Clemens Holzmeister, söz konusu mimarlar arasında önemli bir yer tutar. Orta Avrupa - Viyana Ekolü olarak da adlandırılan Holzmeister'in

In the coming 50 years how can the development of architecture in Turkey be?

If we analyze the development from the establishment of the Republic until today briefly:

Between the years 1923-1927, there were two different styles architectural doctrines in the Fine Arts Academy (FAA): Ottoman and Renaissance.

Mr. Vedat who got his first formal architectural education in Paris was teaching Ottoman style, whereas Guiliano Mongeri was teaching Renaissance style. In those years, modern architecture in the West didn't exist in Turkey yet.

Some examples from Neo-classical Ottoman architecture of that period are: Hotel Ankara Palace, Vedat Tek, 1926; Gazi Institute of Education, Mimar Kemalettin, 1926; Museum of Ethnography, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1925. This period is called as the First Period of National Architecture.

Between the years 1927 and 1932: Atatürk who was revolutionist in every topic understood that Neo-Ottoman couldn't be valid for the young and modern Turkey, so he invited modern architectures from the West to our country.

mimarlık grameri, Rasyonel-Geometrik ve Klasik bir çizgidedir: Merkezilik (Centrality); Eksensellik (Axiality); Simetri; Anıtsallık (Monumentality) ve Statik (Durağan) formlar.

Birkaç örnek: Milli Savunma Bakanlığı, 1928-30; Bakanlıklar Sitesi, Clemens Holzmeister; Kızılay Binası, Robert Orley (Avusturya) 1929 (Artık Kızılay Binası olmayıp yerine rant binası yapıldığına göre, Kızılay Meydanı'nın adının da değiştirilmesi uygun olacaktır!); Devlet Konservatuvarı, Ernst Egli (1928), Ankara.

1930-1940 yılları arasında, Ernst Egli, gerek GSA'daki hocalığı, gerekse yaptığı binalarla, batıdaki çağdaş Modern mimarlığı Türkiye'ye getirenlerin başında yer alır; artık mimarlarımız Avrupa'daki gelişmeleri izlemeye başlamışlardır.

Ankara'da yapılacak olan Sergievi binası için açılan uluslararası mimarlık yarışmasında Şevki Balmumcu'ya birincilik ödülü verilir.

W. M. Dudok'un ve De Stijl kuramlarının etkisinin görüldüğü bu eser, Modern Mimarimizin ilk önemli yapısidir. (Sonradan bu bina, Paul Bonatz tarafından yapılan değişikliklerle bozularak Opera binası haline getirildi.)

1930-1940 dönemi, başta Seyfi Arkan, Sedat Hakkı Eldem, Rüknettin Güney, Zeki Sayar v.d. mimarlarımızın Modern gramerde başarılı eserler verdikleri yılları kapsar.

1940-1950 dönemi, ne yazık ki geriye, tekrar Neo-Klasik mimariye dönüşün yaşandığı yıllardır. S.H. Eldem bu dönemi (II Milli mimari dönemini) "Taş Devri" olarak adlandırır. 2. Dünya Harbi ve diğer çeşitli sebeplerden dolayı bu olumsuz dönem yaşanmıştır.

Birkaç örnek: Anıtkabir, Emin Onat-Orhan Arda 1942-1953; Edebiyat Fakültesi, E. Onat - S. H. Eldem, 1944; İstanbul Radyo Evi, İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, 1945.

1950 160 yılları, Modern Mimarlığın tekrar ülkemize getirdiği dönemdir. İstanbul, Hilton Otelinin Pürizm ilkeleriyle başlangıcını yaptığı hareket, olumlu bir gelişme gösterdi.; artık Batıdaki akımlar aynen ülkemizde de uygulanıyordu.

Birkaç örnek: İstanbul Belediye Binası, Nevzat Erol, 1952; Büyükkada Anadolu Kulübü, Abdurrahman Hancı - Turgut Cansever, 1953 1957, Büyük Ankara Oteli, Marc Saugey - Yüksel Okan, 1960; Ankara Kızılay İşhanı Enver Tokay İlhan Tayman, 1959, v.d.

Ancak, ABD'li mimar Philip Johnson'ın ve Charles Jencks'in öncülüğünü yaptıkları olumsuz "Post Modern" modası ortaya çıkıncaya kadar mimarlığımız gelişmekteydi! (1978)

S.H. Eldem, Bülent Özer v.d. düşünürlerimizin uyarılarına rağmen bu olumsuz moda, Türk mimarları arasında da taraftar buldu. (Adları bilinmemektedir.)

Clemens Holzmeister has an important place among those architects. Architectural grammar of Holzmeister which was also called as Middle Europe Vienna School was Rational, Geometric and Classic: Centrality; Axiality; Symmetry; Monumentality and Static forms.

Some examples are: Ministry of National Defence, 1928-30; Site of Ministries, Clemens Holzmeister; Building of Red Clescent, Robert Orley (Austria) 1929 (Any more the Building of Red Clescent doesn't exist, instead a rant building was made. So, the name of Kızılay Centre should also be changed!); State Conservatoire, Ernst Egli (1928), Ankara.

Between the years 1930-1940, Ernst Egli, both due to his lectureship in FAA, and the buildings he made, was the number one actor who brought the Modern Architecture in the west to Turkey; our architectures started watching the developments in Europe any more.

In the international architecture competition which was arranged for the building of Exhibition House in Ankara, Şevki Balmumcu gained the first rank prize.

This work which was under the effect of doctrines of W. M. Dudok and De Stijl, was the first important building of our Modern Architecture. (Later this building became the Building of Opera by the changes applied by Paul Bonatz.)

Period of 1930-1940 included the years during which our architects like Seyfi Arkan, Sedat Hakkı Eldem, Rüknettin Güney, Zeki Sayar e.t.c, in the first instance, produced successful examples in Modern grammar.

Period of 1940-1950, unfortunately, were the years of returning past experiences of Neo-Classic architecture again. S.H. Eldem called this period (2nd Period of National Architecture) as "Stone Age". This negative period existed because of 2. World War and various other reasons.

Some examples are: Anıtkabir (The Tomb of Atatürk in Ankara), Emin Onat-Orhan Arda 1942-1953; Faculty of Literature, E. Onat - S. H. Eldem, 1944; İstanbul Radio House, İsmail Utkular, Doğan Erginbaş, 1945.

Years of 1950-1960 was the period, Modern Architecture came back to our country. The movement which was started by İstanbul Hilton Hotel with the principles of Purism, showed a positive development; the essences in the West were applied also in our country any more.

Some examples are: Municipality Building of İstanbul, Nevzat Erol, 1952; Anatolian Club of Büyükkada, Abdurrahman Hancı - Turgut Cansever, 1953 1957, Great Ankara Hotel, Marc Saugey - Yüksel Okan,

Bu moda da, arkasında birçok kitch ve başarısız yapı bırakarak çabuk geçti; sonra da "Dekonstrüktivizm" geldi ve artık ondan da pek söz edilmiyor. (Bu konuda "Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının 75 yılı" adlı yazıma başvurulabilir. Kaynak: "75 Yılda Türkiye'de Planlama/Kentleşme Koruma Politikaları ve Mimarlık" Mimarlar Odası Yayını, 2000 sayfa. 97 112)¹

Yukarıda kısaca incelediğimiz gibi, Türkiye'deki mimarlık Batıdaki mimarlığın izleyicisi durumunda olmuştur; buna Japonya da dahildir. Zaten Türk mimarları AB'ye, 1930'lardan beri katılmış durumdadır. Fakat şunu hatırla tutmak gerekir: Etkilenmeye evet; taklit ve kopyalamaya hayır! Şu halde, gelecek 50 yıl içinde de batıda oluşacak mimarlık izlenmeye çalışılacak. Oradaki gelişmeler nasıl oluyor? Bir yandan yeni teknikler, yeni malzemeler ve metodlarla, teoriler geliştirilirken, diğer yandan da doğanın potansiyelini kullanmak çabası var.

Güneş enerjisinden, rüzgardan, yağmurdan yararlanma; atık malzemeleri tekrar kullanma; iklimin özelliklerini pozitif enerjiye dönüştürme; doğayı yapı içine alarak onunla birlikte yaşama; doğanın olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate alarak 'Biyo-Klimatik', akıllı binalar tasarlamak; terör ve benzeri tehlikelere karşı önlemler almak suretiyle ekolojik "Sürdürülebilir" (sustainable) mimarlık yapmak önem kazanıyor.

Diğer bir tutum ise; değişik, görülmemiş, özgün formlar yaratmayı önündeki çabalar, arayışlar.

1962 yılında, Siegfried Giedion şunları yazmıştı:² "Bir tür playboy mimarlığı modası vardır: Mimarlığı playboy'ların hayata baktıkları gibi ele alan; bir heyecandan diğerine sıçrayan ve her şeyden çabucak sıkılan bir mimari!... Bu modanın kısa zamanda terkedileceğinden şüphem yok; fakat ABD'nin bütün dünyaya olan geniş etkileri yüzünden tehlikeli olabilecektir!"

Evet, Giedion'un bu öngörülerini, ABD doğumlu, öz'den yoksun, "cephecilik"le sözde güzellik arayan "Post Modern" playboy mimarisiyle kendini gösterdi ve kısa zamanda yok oldu.

Le Corbusier'nin, Ronchamp'la ortaya koyduğu heykelin mimari ölçekteki yorumu, giderek Jorn Utzon'un Sydney Operasında; Eero Saarinen'in TWA Terminali'nde v.d. birçok yapılarda olduğu gibi mimarlık panoramasında yer bulmuştur.

Bu eğilim, XXI. Yüzyılda da giderek ivme kazanmış olup, Frank Gehry'de olduğu gibi, mimarlık ilginç kaotik soyut heykeller halinde ifade edilmektedir. (Bu konuda geniş bir araştırma için bkz. Mimarlık ve Heykel, Yapı, No. 273/2004, s. 43 48)³

Zaha Hadid de, parçalanmış geometrisi, soyut dinamik ilginç ve özgün formları, mekanlardaki akışkan hareketliliğiyle ön planda yer alıyor.

Kısaca ifade edersek, özgün ve ilginç formlarla, soyut heykelsi yapılarla yöneliş!

1960; Ankara Kızılay Business Centre, Enver Tokay İlhan Tayman, 1959, e.t.c.

However, until the emergence of negative "Post Modern" fashion which was led by American architects, Philip Johnson ve Charles Jencks, our architecture was improving! (1978)

Despite the warnings of our intellectuals like S.H. Eldem, Bülent Özer e.t.c, this negative fashion also found supporters among Turkish architects. (Their names aren't known.)

This fashion disappeared immediately by leaving many kitsch and unsuccessful buildings at the back; later "Deconstructivism emerged and any more it isn't mentioned so much. (On this topic, my essay called "75 Years of Architecture of Turkish Republic" can be referenced. Source: "Policies of Planning / Urbanization Protection and Architecture in Turkey in 75 Years" Printed by Chamber of Architects, 2000, page. 97 112)¹

As we briefly examine above, architecture in Turkey have been a follower of architecture in the West, Japan is also included to this. Anyway, Turkish architects participated to EU since 1930s. But we shouldn't forget this: Yes to being affected; No to imitation and copying! In this respect, also in the coming 50 years architecture which will be formed in the West, will be tried to be followed. How do the developments there emerge? On the one hand, theories are being developed by new techniques, new materials and methods; on the other hand they try to use the potential of nature.

Using solar energy, wind, rain; reusing waste materials; transforming characteristics of climate into positive energy; living together with the nature by taking it into construction; designing "Bio-Climatic", clever buildings by taking the positive and negative sides of the nature into consideration; applying ecologic, "Sustainable" architecture by taking preventions against terror and other dangers are gaining importance.

Another attitude is efforts and searches for creating different, distinct, original forms.

In 1962, Siegfried Giedion wrote these: ²"There is a kind of fashion of playboy architecture: An architecture which perceives architecture just like the playboys perceive the life; which is always looking for new excitements and gets bored immediately!... I have no doubt on the topic that this fashion will be immediately left; but it can be dangerous because of the extensive effects of US to all over the world."

Yes, these prudences of Giedion realized by "Post Modern" playboy architecture which was born in America, which was lack of "content", which was looking forms so-called beauty by "facades."

Interpretation of the sculpture produced by Le Corbusier

Artık, ilginçlikle güzellik özdeşleşmiş durumda!

Ülkemizde de çok ender olmakla beraber bunlara özenen mimarlar çıkabilir; evet, Batı'da gelişen bu türden avangard çalın mimarlığın karikatürlerini ülkemizde de görebileceğiz.

Yazımı, 5 yıl önceki bir araştırmamdan aldığım aşağıdaki paragrafla bitirmek istiyorum:⁴ "XXI. Yüzyılda, sözde bölgeselcilik gelenekselcilik bağlamında yine kolaycılığa kaçılıp; eski Bodrum, Muğla, Urfa vb. evleri tekrar edilip onlara "ödülleri" verilecek; niteliği çok düşük camilerin yapımı sürecektir ve depremlerden sonra da çok sayıda yapay değil, gerçek "Dekonstrüktif" mimarlık örnekleri görülecek. Serbest Pazar ekonomisi uygulanan kapitalist toplumumuzda sonradan görmeler için çok pahalı, gösterişli, iddialı, abartılı ve rüküş konutların yapımı sürecektir ve 50 yıldan beri gelişen İslami akım daha da ivme kazanıp onlara uygun "İslam mimarisi" gelişecektir. Gecekondular varoşlarda yaşamını sürdürecektir. Fakat az sayıda da olsa çağdaş, modern, yaratıcı ve başarılı mimarlık örnekleri de panoramada yerini alıp mutluluk kaynağı olacak"

¹Enis Kortan, Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının 75 yılı 75 Yılda Türkiye'de Planlama / Kentleşme Koruma Politikaları ve Mimarlık, Mimarlar Odası Yayını, 2000, s.97-112

²Siegfried Giedion, Space, Time and Architecture, Cambridge, Harvard University Press, 1962, p.xxxii.

³Enis Kortan, Mimarlık ve Heykel, Yapı, No.273 2004, s.43 48.

⁴Enis Kortan, Yeni Yüzyılda Mimarlık, Yapı, No.222 2000, s.71 - 84

with Ronchamp in the architectural scale, finds place in architectural panorama, by many constructions like Jorn Utzon's Sydney Opera; Eero Saarinen's TWA Terminal etc.

This tendency increases its effectiveness in XXI. Century, like in the example of Frank Gehry, architecture is expressed by abstract, chaotic, interesting sculptures. (For an extensive research of mine on this topic, see Architecture and Sculpture, Yapı, No. 273/2004, p. 43 48)³

Zaha Hadid is also very important by his rended geometry, abstract, dynamic, interesting, specific forms and fluid dynamism in spaces.

If we express in brief, tending towards abstract sculptural constructions by original and interesting forms.

Any more, being interesting is identical with being beautiful!

Although it is exceptional, architects imitating them can also emerge in our country; yes we will be able to see the caricatures of this kind of avangarde, mad architecture which developed in the West in our country.

I want to end my essay by a paragraph taken from a five years ago research of mine: ⁴ "In XXI. Century, in the context of so called regionalism and traditionalism, easy ways will be chosen again; old Bodrum, Muğla, Urfa etc. houses will be imitated and prizes will be given to them; building of disqualitative mosques continue and after earthquakes, many real, not artificial, "Deconstructive" architectural examples will be seen. In our capitalist society of free market economy, construction of very expensive, showy, disputed, exaggerated and frumpish domiciles for parvenus will continue and "Moslem Architecture" will develop as a result of Islamic tendency which is continuously developing in the last 50 years. Shanties continue living in suburbs. But few modern, creative and successful architectural examples will take their place in architectural panorama and they will be source of happiness."

¹Enis Kortan, 75 Years of Architecture of Turkish Republic. Policies of Planning / Urbanization Protection and Architecture in Turkey in 75 Years, Printed by Chamber of Architects, 2000, page. 97 112)¹.

²Siegfried Giedion, Space, Time and Architecture, Cambridge, Harvard University Press, 1962, p.xxxii.

³Enis Kortan, Architecture and Sculpture, Yapı, No. 273/2004, p. 43 48)³.

⁴Enis Kortan, Architecture in the New Century, Yapı, No.222 2000, p. 71 84.